Tipărituri *transilvanice* din colecția muzeului tulcean

Lăcrămioara MANEA

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" Tulcea
"Gavrilă Simion" Eco-Museum Research Institute of Tulcea
Personal e-mail: lacramanea@yahoo.com

"Transylvanice" printings from the Collection of the Tulcea Museum

The Collection of Old Books from the "Gavrilă Simion" Eco-Museum Research Institute of Tulcea contains a few dozens of copies from the category of so-called "Transylvanice" Collection, some editions being present in many volumes or kept in a number of copies. The topic refers to the books printed on the territory of Transylvania influenced by many cultures and religions, written in Latin, German and Hungarian but also to the papers written by German intellectuals and printed in other Printing works, at Lipsiae [Leipzig], Posonii [Bratislava] or Vienna.

The identified books, which are researched or whose value is enhanced by this study, are printed in 1730-1862, the majority coming from printers from Sibiu and Cluj. Among the authors, knowledgeable German historians, one can mention the following names: Martin Felmer, Joseph Carol Eder, Christianus Schesaeus, Iacob Ferdinand Miller. Most books are printed by Martin Hochmeister, Peter Barth, J. Tilsch and other printers from Sibiu and Cluj. Moreover, the "Transylvanice" books kept at Tulcea are representative for the History of the Great Principality of Transylvania: Statuta Municipalia Provinciae Transylvaniae Fratrum Minorum Strictioris Observatiae (Şumuleu-Ciuc], 1730), Minerologia Magni Principatus Transilvaniae (Cluj, 1767), Primae Lineae M. Principatus Transsilvaniae Historiam Antiqui, Medii et Recentioris Aevi (Cibinii, 1780).

The copies come from either the Romanian Academia Library as being a fund which was taken from there, or they were purchased by the Tulcea Museum from the second-hand bookshops from Bucharest. Some books keep the property notes, ex-libris stamps and annotation of some cultural associations or different private people.

Keywords: Transylvanica, bibliology, "Gavrilă Simion" Eco-Museum Research Institute of Tulcea, Cibinii, Claudiopoli, Martin Hochmeister, Peter Barth, Academicis Societatis Jesu, property notes, ex-libris

Colecția de carte veche a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" Tulcea conține 18 ediții sau titluri din categoria așa-numitelor *transilvanice*, din care 4 sunt în mai multe tomuri, iar unele dintre ediții și volume se păstrează chiar în mai multe exemplare, dar de proveniență diferită, în cadrul muzeului tulcean. Astfel, stau în atenția noastră 34 de exemplare *transilvanice*, din care două sunt colligate.

Ne referim la tipăriturile imprimate pe teritoriul Transilvaniei, sub diferite influențe culturale și religioase, în limbile latină, germană, maghiară precum și la lucrările elaborate de intelectualii sași și tipărite în alte oficine străine sau din granițele monarhiei habsburgice, la Posonii (Pojon) [Bratislava-Slovacia], Lipsiae [Leipzig]) sau Viena.

Din punct de vedere al limbii majoritatea sunt în latină, limba Iluminismului european: 14 titluri în latină, o ediție cu text în latină și germană (Georgius Reissner, *Comentatio Succinta ad Ius Statutarium seu Municipale Saxonum in Transylvania*, Lipsiae [Leipzig], 1744), 2 titluri în limba germană și un titlu în maghiară (Mikó Imre, *Erdélyi Történelmi Adatok* [Date istorice ardelene], vol. I-IV, Kolozsvártt [Cluj], 1855-1862). În ceea ce privește proveniența cărților după locul de imprimare, menționăm pentru Transilvania numai trei centre în care au văzut lumina tiparului lucrările cercetate și păstrate la Tulcea: Sibiu - 6 ediții, Cluj - 7 ediții, Şumuleu-Ciuc - o ediție. De asemenea, din următoarele patru oficine străine provin alte patru ediții *transilvanice*:

Viena - o ediţie (J. Benkö, *Transsilvania, Sive Magnus Transsilvaniae Principatus*, 1778), Lipsiae [Leipzig] - o ediţie (G. Reissner, *Comentatio Succinta ad Ius Statutarium seu Municipale Saxonum in Transylvania*, 1744), Pestini [Pesta] - o ediţie (I.F. Miller, *Gabrielis Bethlenii Principatus Transilvaniae coaevis documentis illustratus*, 1816), Posonii [Bratislava] - o ediţie (*Epistolae procerum Regni Hungariae*, 1806). Din cele 6 ediţii sibiene, patru au fost editate de tipograful sibian Martin Hochmeister, iar două de Petru Bart (*Typis Barthianis*). În cazul unor ediţii în limba latină imprimate la Cluj (Claudiopoli), acestea au fost editate sub egida Societăţii iezuite în secolul al XVIII-lea sau în tipografia Colegiului Reformat de la Cluj: *Typis Academicis Societatis Jesu, Typis Collegii Ev. Reformatorum Claudiopolitani.* Oficina Societăţii iezuite s-a înfiinţat în anul 1726, iar ulterior a devenit Tipografia Colegiului Academic, prin intermediul căreia iezuiţii şi-au adus aportul la răspândirea culturii şi ştiinţei europene în Transilvania[1]. Dintre titlurile reprezentative imprimate la Cluj de către călugării iezuiţi şi prezente în muzeul tulcean menţionăm: J. Fridvaldszky, *Minerologia Magni Principatus Transilvaniae*, 1767; *Rudimenta Historica*, 1770; *Sylloge tractatuum aliorumque actorum publicorum historia met argumenta B. Diplomatis Leopoldini*, 1833 etc.

Cărţile identificate, cercetate şi valorificate prin acest studiu sunt imprimate între anii 1730-1862 astfel: în secolul al XVIII-lea - 8 ediţii, în secolul al XIX-lea - 10 ediţii. Între autori, eruditi istorici saşi, îi menţionăm pe Martin Felmer, Joseph Carol Eder, Christianus Schesaeus, Iacob Ferdinand Miller ş.a. Cele mai multe sunt cărţi tipărite de Martin Hochmeister - tipograf la Sibiu între anii 1777-1843, Peter Barth, G.A. Belnay, Joseph Kurtzbök, Johann Thomas Trattner, J. Tilsch şi alţi tipografi sibieni, clujeni, din Viena sau din alte centre tipografice. De altfel, politica editorială a tipografilor sibieni şi nu numai a urmărit scopurile autorităţilor imperiale de la Viena, între care şi educarea intelectualilor români din graniţele Imperiului Habsburgic.

Transilvanicele păstrate la Tulcea sunt reprezentative pentru domeniul istoriei Marelui Principat al Transilvaniei, mai ales din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi din primele decenii ale secolului al XIX-lea: *Statuta Municipalia Provinciae Transylvaniae Fratrum Minorum Strictioris Observatiae* ([Şumuleu-Ciuc], 1730), *Minerologia Magni Principatus Transilvaniae* (Cluj, 1767), *Primae Lineae M. Principatus Transsilvaniae Historiam Antiqui, Medii et Recentioris Aevi* (Cibinii, 1780) etc. Dintre români, numai intelectualii de vază puteau avea acces şi interes totodată pentru astfel de lucrări apărute mai ales în latină, limba culturii şi a aparatului administrativ al epocii.

Majoritatea ediţiilor se regăsesc în bibliografia de specialitate precum *Bibliografia româno-ungară* a lui Andrei Veress[2]. Din bibliografia maghiară, pentru secolele XVIII-XIX avem descrieri ale ediţiilor în lucrarea lui Petrik Géza, *Magyarország bibliographiája*[3]. După catalogul Doinei Nägler ce cuprinde colecţia transilvanicelor din Muzeul Brukenthal-Sibiu, tot mai mulţi specialişti s-au aplecat asupra tiparului transilvănean şi asupra colecţiilor *transilvanice* din biblioteci şi muzee din România[4]. De asemenea, unii cercetători au cuprins în cataloage de carte românească veche şi cărţi transilvanice precum Dan Râpă-Buicliu, Aurelia Florescu sau *Bibliografia românească veche: îmbogăţită şi actualizată*, volumul I din 2004, coordonat de Mariana Iova[5].

În contextul dat şi în acest stadiu al cercetării facem mai jos o succintă prezentare a ediţiilor şi exemplarelor noastre, în ordine cronologică, elocventă considerăm noi în ceea ce priveşte cunoaşterea tuturor autorilor şi a titlurilor lucrărilor *transilvanice* de pe teritoriul ţării.

• *Statuta Municipalia Provinciae Transylvanicae Fratrum Minorum strictioris observatiae*, sub Patrocinio S. & Apostolici Regis Stephani Deo samulantium […], [Şumuleu-Ciuc], Typis nostri Venerabilis, & principalioris Conventus B[eatae] V[irginae] Visitantis, 1730[6]. (Fig. 1)

Exemplarul are [4] f., 69 p., [8] p. (Index), 74 p. ; In 4° mic (19,5 × 15,5 cm); 36 R (16 × 11,5 cm). Legătura este din carton presat în piele, cu ornamente pe cotor, iar starea de conservare este bună.

• Reiszner, Georgius, *Commentatio Succincta ad Ius Statutarium seu Municipale Saxonum in Transylvania.* […], Lipsiae [Leipzig], 1744 (2 exemplare)[7]. (Fig. 2)

Ediţie în limbile latină şi germană. Hârtie cu filigran - castel (zid cetate sec. al XVI-lea). Indexul la început este în limba latină, apoi 96 p. cu textul Statutului în germană şi la sfârşit Indexul şi în limba germană. Foaia de titlu cu tipar roşu şi negru. Ornamente: viniete de frontispiciu, iniţiale ornate, vinietă de final. Cele două exemplare sunt complete având: f. titlu, 15 f., 730 p., 14 f. (Index lb. latină), 96 p., 7 f. (Index lb. germană); In 4° mic (20,5 × 17 cm); 34 R (16 × 12 cm). Un volum este legat în piele pe carton şi cotor ornat, iar celălalt are o copertă din carton subţire. Starea lor de conservare este relativ bună.

• Fridvaldszky, Joannes, *Minero-Logia Magni Principatus Transilvaniae: seu metalla, semi-metalla, sulphura, salia, lapides, & aquae conscripta*, Claudiopoli [Cluj], Typis Academicis Societatis Jesu, 1767[8]. (Fig. 3)

Exemplarul are: [5] f., 206 p., [3] f. (Index): 5 table în

aramă; In 4º (21 × 17 cm); 30 R (16,5 × 12 cm). Lucrarea este închinată baronului Antonio Cothmann, iar prefaţa este semnată de autor (f. [3-5]). Pe f. [5]v un Cuvânt „Ad Lectorem". Ornamente: viniete de frontispiciu, iniţiale ornate. Din cuprins:

Pars Prima - Notitia Generalis Magni Principatus Transilvaniae (p. 1-23);

Pars II - De Metallis (de auro, de auri lotura, de aurariis etc.) (p. 24-119);

Pars III - De Semimetallis (de mercurio, de antimonio, de zinco, de arsenico) (p. 120-134);

Pars IV - De Sulphuribus (p. 135-140);

Pars V - De Salibus (de salibus acidis, de alumine, de salibus alkalinis etc.) (p. 141-172);

Pars VI - De Terris et Lapidibus (p. 173-184);

Pars VII - De Aquis (de fluviis, de aquis mineralibus, aquae medicatae per artificium etc.) (p. 185-206).

Cele cinci table de la finalul volumului înfăţişează scene din mină, realizate în tehnica gravurii în aramă (Fig. 4). Cartea nu are un capitol special cu privire la români, dar ne oferă denumirile româneşti ale munţilor şi minelor din Ardeal, zonele de extracţie, ape, ape minerale etc., precum şi multe alte amănunte despre români. Legătura este din carton presat şi cotorul din pânză, iar starea de conservare este relativ bună.

• *Rudimenta Historica*, Claudiopoli [Cluj], Typis Academicis Societatis Jesu, 1770[9].

Acest manual şcolar editat de societatea iezuită nu se regăseşte în cataloagele consultate de noi. Exemplarul are 92 p. ; In 8º (16 × 10 cm); 22 R (13 × 8 cm). Legătura este uşor deteriorată, din carton.

• Benkö, Josephus, *Transsilvania, Sive Magnus Transsilvaniae Principatus. Olim Dacia Mediterranea dictus* […], [ediţia I], tom I-II, Vindobonae [Viena], Typis Josephi de Kurtzbök, 1778 (tom I - un exemplar, tom II - 3 exemplare)[10]. (Fig. 5)

Ediţia a 2-a a apărut la Cluj, în 1834, prezentă de altfel în colecţia noastră. Autorul susţine că la 273 mulţi romani şi daci au rămas pe loc, aşadar infirmă teoria imigraţionistă. Paginaţia tomurilor este următoarea: 4 f., 5 f., 590 p., 10 f. (Index) (tom I); 6 f., 624 p., 7 f. (Index) (tom II); In 4º (20 × 13,5 cm); 25 R (15 × 8 cm). Tomul II, cu nr. de inv. 70, are foaia de titlu lipsă. Legătura volumelor este din piele pe carton, iar starea de conservare bună.

• Felmer, Martin, *Primae Lineae M. Principatus Transilvaniae Historiam Antiqui, Medii et Recentioris Aevi Exhibentes et Illustrantes*, ediţia I, Cibinii [Sibiu], Typis Petri Barth, 1780 (3 exemplare)[11].

Lucrarea a fost reeditată de istoricul sas Joseph Carl Eder, în 1803, la Sibiu, cu unele completări şi anexe. Martin Felmer (1720-1767) a fost unul dintre marii istorici saşi transilvăneni din secolul al XVIII-lea. În această lucrare editată postum el descrie pe scurt istoria Ardealului (p. 144-289) dintre anii 1538-1763, amintindu-i pe români şi intrările voievozilor români în Transilvania, pe baza operelor istorice anterioare şi a documentelor de care a dispus autorul la acea vreme. Acest manual de istorie a fost folosit ca atare în gimnaziile transilvănene[12]. Prefaţa cărţii este semnată de Joh. Fridericus Rosenfeld, „senator Cibiensis", 1779. Volumul are f. titlu, 3 f., 289 p. ; In 8º (17,5 × 11,5 cm); 28 R (17,5 × 11,5 cm). Copertele exemplarelor sunt realizate din piele pe carton, foile sunt uşor îmbrunite, iar starea lor de conservare este relativ bună. Unul dintre volume are pe interiorul primei coperte un ex-libris manuscris: *Ex libris […] Anno 1788 die qua Iulii Cajus Symbolum piesa sad omnia […]*. Alt exemplar are pe foaia de titlu adnotarea „Dietrich 1839".

• Bethlen, Wolffgang de, *Historia de rebus Transsylvanicis,* Editio secunda, tom I-VI, Cibinii [Sibiu], Typis et sumptibus Martini Hochmeister, 1782-1793[13].

Lucrarea cuprinde istoria Transilvaniei în intervalul 1526-1609 astfel: tom I, 1782 (istoria între 1526-1559) cu XVI, [3], 628, [10] p. ; tom II, 1782 (istoria între 1560-1586) cu [2], 566, [14] p. ; tom III, 1783 (istoria între 1590-1595) cu [3], 633, [12] p. ; tom IV, 1785 (istoria între 1596-1600) cu [3], 617, [7] p. ; tom V, 1789 (istoria între 1601-1603) cu [1], 35, [1], 536, [1], 30, [8] p. (2 exemplare în muzeul tulcean); tom VI, 1793 (istoria între 1604-1609) cu [12], 545, [1], 33, [4] p. Joseph Benkö este comentatorul şi prefaţatorul ediţiei. Formatul volumelor este in - 8º (19 × 12 cm); 23 R (15 × 8 cm). Legăturile sunt din piele pe carton, cu cotor ornat şi text imprimat, într-o stare relativ bună de conservare.

• Schesaeus, Christianus, *Ruinae Pannonicae Libri quatuor: Statum rei publicae et religionis in Ungaria et Transsilvania temporibus Ioannis Sigismundi Zápolya complexi*, Cibinii [Sibiu], Typis sumtibus Martini Hochmeister, 1797[14].

Este vorba de cea de a 2-a ediţie, în foaia de titlu făcându-se precizarea *Ex editione Wittemberg, 1571*. Editorul lucrării, Joseph Carl Eder, are observaţii pertinente despre „valachi Transylvani" (p. 297-299). Între p. 270-284 lucrarea conţine *Index librorum typis editorum vel manu scriptorum, item diplomatum aliorumque monimentorum in notis, excursibus et Appendice ad Schesaeum allegatorum*, formând o bibliografie bogată a istoriei

Ardealului. Exemplarul nostru are [5] f., 300 p. ; In 4° (22 × 18 cm); 32 R (17 × 12,5 cm). Aflat într-o stare bună de conservare, volumul are o copertă din carton şi cotorul ornamentat, din piele. Pe foaia de titlu poartă monograma Casei Regale, în ştampilă.

• Felmer, Martin, *Primae Lineae historiae Transilvaniae Antiqui, Medii et Recentioris Aevi;* Accesserunt Observationes criticae et pragmaticae cum X excursionibus opera Josephi Caroli Eder, [ediţia a 2-a], [Sibiu], Typis Barthianis, 1803[15].

Lucrarea reprezintă o reeditare a ediţiei precedente din anul 1780, prefaţa fiind preluată din ediţia primă. Paginaţia: [4] f., 289 p. ; In - 8° (17,5 × 11,5 cm); 24 R (15 × 8 cm). Legătura originală este realizată din carton şi cotor, colţuri din piele. Starea de conservare a cărţii este bună.

• Eder, Joseph Carl, *Observationes criticae et pragmaticae ad historiam Transsilvaniae sub Regibus Arpadianae et mixtae propaginis*, Cibinii [Sibiu], Sumtibus Martini Hochmeister, 1803[16].

Lucrarea este o întregire a cărţii lui Martin Felmer. Autorul comentează defavorabil mişcarea naţională a românilor de la 1791 şi afirmă că românii nu au niciun drept în Transilvania. Cuprinsul cărţii este dat la Andrei Veress. Ediţia completă are [1] f., XVI, 280 p., însă exemplarul nostru este incomplet, având lipsă p. 63-280, iar formatul in - 4° (18,5 × 11,5 cm); 22 R (15 × 8 cm). Coperta este din carton subţire şi starea de conservare mediocră.

• *Epistolae procerum Regni Hungariae*. Pars III. *Complectens epistolas ab anno 1554 ad 1711*, Posonii [Bratislava], Ex Typographeo G.A. Belnay AA. Et Phil. D., 1806[17].

Din cele trei volume ale ediţiei, la Tulcea se păstrează volumul al III-lea. Note de cuprins sunt redate la Andrei Veress. Exemplarul are 616 p., cu lipsă p. 203-208; In 8° mare (21 × 14 cm); 30 R (17 × 9 cm). Legătura originală este din carton marmorat, cotorul din piele cu ştanţe aurii şi colţuri din piele. Foile volumului sunt îngălbenite, cu halouri de fostă umezeală.

• Miller, Iacob Ferdinand, *Gabrielis Bethlenii Principatus Transilvaniae coaevis documentis illustratus*, tom I-II, Pestini (Pesta), Typis Ioannis Thomas Trattner, 1816 (vol. I - un exemplar, vol. II - un exemplar, colligat I-II - un exemplar)[18].

Iacob Ferdinand Miller, originar din Braşov, a fost director al Bibliotecii Naţionale din Buda, bibliotecă întemeiată de contele Francisc Széchenyi, iar tipograful Johann Thomas Trattner a fost nepotul cunoscutului tipograf vienez cu acelaşi nume, Johann Th. Trattner (1719-1798) [19]. Paginaţia tomurilor este următoarea: 311 p., XII (Index) cu documente între anii 1612-1623 (tom I); 227 p., XII (Index) cu documente între anii 1624-1631 (tom II); In 8° mare (21 × 14 cm); 26 R (15,5 × 9 cm). Legăturile sunt din carton, uşor deteriorate, iar blocurile de carte au foi desprinse. Tomul al II-lea are pe foaia de titlu ştampila ex-libris „A. Papii Ilariani", iar colligat-ul a fost dăruit Bibliotecii Academiei Române de către profesorul Ioan Bianu, în anul 1935, conform etichetei de pe interiorul copertei.

• *Sylloge tractatuum aliorumque actorum publicorum historia met argumenta B. Diplomatis Leopoldini, resolutionis item quae Alvinczyana vocatur*, Claudiopoli [Cluj], Typis Collegii Ev. Reformatorum, 1833 (2 exemplare)[20].

Ediţia cuprinde diplomatarul Diplomei Leopoldine, cu acte dintre anii 1684-1693 şi multe amănunte despre români. Editor: Carolus Szász de Szemeria. Paginaţia: f. titlu, [12] f. (Appendice în limba maghiară); aceste foi lipsesc exemplarului cu nr. inv. 99, 464 p., [5] f. (Index); In 8° mare (21 × 14,5 cm); 25 R (15 × 8 cm). Legăturile celor două exemplare sunt din carton, iar foile sunt uşor îmbrunite. Volumul cu nr. inv. 100 are pe foaia de titlu ştampila: «Kolósvari Ref. Coll. * 1871 * Könyvtara».

• Benkö, Josephus, *Transsilvania, Sive Magnus Transsilvaniae Principatus* olim Dacia Mediteranea dictus […], Editio secunda, tom I, Claudiopoli [Cluj], Typis Lycei Regii, 1834[21]. (Fig. 6)

În colecţia noastră se păstrează doar tomul I. Ediţia a fost imprimată de o altă instituţie de cultură şi educaţie din Cluj, Lyceum Regium. Paginaţia: 590 p., [8] f. (Index); In 8° (20 × 13 cm); 25 R (15 × 8 cm). Starea de conservare a volumului este bună, cu legătura din carton şi cotor piele. Pe foaia de titlu se găseşte ştampila ex-libris: «A. Kolozsvari Sz. József Seminarium Könyvtára».

• *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, vol. I, Herausgegeben durch G. Joseph Kémeny, Klausenburg [Cluj], Verlag von J. Tilsch und John Buchhändler, 1839[22].

Paginaţia volumului I este: foaia de titlu, [2] f. (Cuprins), 382, [4] p. ; In - 8° (19,5 × 12 cm); 26 R (16 × 9 cm). Starea de conservare a exemplarului este relativ bună, cu legătura din carton şi cotorul din piele.

• Salamon, Josephus, *De Statu Ecclesiae Evangelico-Reformatae in Transsilvania. Commentatio theologico-historica, quam pro summis in theologia honoribus*, [Claudiopoli et Lipsiae], Typis Collegii ev. Refor. Claudiopolitani, 1840[23].

Editorul ediţiei: Fridericum Volckmar. Volumul are: foaia de titlu, 3 f., 196 p. ; In 8° mare (20 × 12,5 cm); 26 R (15,5 × 8,5 cm). Coperta este din carton, iar starea de conservare relativ bună. Pe foaia de titlu apare ştampila: «Brassai * KÖNYVTAR».

• Schuller, Johann Karl, *Geschichte von Siebenbürgen*, fasc. 1, Hermannstadt [Sibiu], Editor Martin Hochmeister, 1840[24].

Lucrarea în limba germană cuprinde studiile critice ale profesorului Schuller despre istoria Ardealului, cu amănunte despre români, despre originea lor (p. 13-16) şi despre limba lor (p. 25). Paginaţia: foaia de titlu, III p., 102 p., 31 p. ; In 4º mic (19 × 12 cm); 37 R (14 × 8,5 cm). Coperta este din carton albastru, iar starea de conservare este relativ bună. Volumul are pe copertă ştampila: «Farmacia la Dr. Davila * Ion Faltis * Brăila».

• Mikó Imre, *Erdélyi Történelmi Adatok. Szerkeszti és kiadja Gróf Mikó Imre*, vol. I-IV, Kolozsvártt [Cluj], 1855-1862 (vol. II, 1856 - un exemplar; colligat vol. III-IV, 1858, 1862 - un exemplar)[25].

Lucrarea cuprinde cronici ungureşti, articole ale Dietei şi scrisori până la anul 1660, precum şi multe amănunte privitoare la istoria românilor şi la legăturile lor cu principii Ardealului. Ultimul volum a fost redactat de Szabó Károly. Volumul al II-lea are 400(- 402) p., iar colligat-ul are 357(- 362) p. (vol. III) + 373 (- 380) p. (vol. IV). Exemplarele au coperte comune, industriale şi stare de conservare relativ bună.

*

Separat de ediţiile anterioare, aducem în atenţie alte trei lucrări importante pentru istoria românilor, dar care tratează mai puţin istoria în sine a Marelui Principat al Transilvaniei. Pot fi propuse pentru încadrarea lor în fondul Daco-Romanica, ce cuprinde lucrări cu referiri la istoria şi civilizaţia românească.

• Bonfinius, Antonius, *Historia Pannonica: sive Hungaricarum rerum*, Coloniae Agrippinae [Köln], Sumptibus Haeredum Joannis Widenfeldt & Godefridi de Berges, 1690[26].

Prefaţatorul ediţiei este Ioan Sambucus. Textul este pe două coloane, iar foaia de titlu are tipar roşu şi negru. Cronicarul Antonius Bonfini scrie despre originea latină a limbii şi poporului român, aduce ştiri despre daci şi despre războaiele daco-romane. Pe foaia de titlu avem ştampila tipografică - vas cu flori. Paginaţia cărţii: 16 p. (inclusiv foaia de titlu), 702 p., [2] f., 79 p., 8 f (Index); In folio (33 × 20 cm); 68 R (30 × 16 cm). Legătura este realizată din piele pe carton. Starea de conservare a volumului este bună. Pe interiorul copertei exemplarul păstrează eticheta ex-libris BRANCOVAN.

• Sulzer, Joseph Franz, *Geschichte des Transalpinischen Daciens, das ist: der Walachen, Moldau und Bessarabiens*, vol. I - III, Wien: Bey Rudolph Graesser; Gedrucht bey Matthias Andreas Schmidt, 1781-1782 (vol. I, 1781 - un exemplar; vol. II, 1781 - un exemplar; vol. III, 1782 - 3 exemplare)[27]. (Fig. 7)

J. F. Sulzer (? - 1791) susţine părăsirea Daciei la 273 şi teoria imigraţionistă. Cuprinsul lucrării este redat la Andrei Veress. Paginaţia volumelor: [15] f., 465 p. : 1 hartă (vol. I); [1] f., 547 p. : pl. (vol. II); [1] f., 705 p. (vol. III). Formatul: In - 4º (20 × 13 cm); 38 R (15 × 8 cm). Legăturile sunt realizate din piele pe carton, cu ornamente pe cotor. Volumul I are pe foaia de titlu semnătura de posesor „Mălinescu", iar pe forzaţ semnătura istoricului „P. P. Panaitescu, 1954". Volumul al III-lea poartă ex-librisul manuscris „M. Joh. Ackner, Cibinii, 1797".

• Wolff, Andreas, *Beschreibung des Fürsten-thums Moldau*, vol. I - II, Hermannstadt [Sibiu], Bey Martin Hochmeister, 1805 (vol. I - un exemplar, vol. II - un exemplar, colligat vol. I-II - un exemplar)[28].

Medicul german Andreas Wolff (1615-1661) a profesat în Moldova. Cuprinsul lucrării este redat la Andrei Veress. Paginaţia volumelor: [1] f., XVI, 286 p. (vol. I); [1] f., XVI, 226 p. (vol. II); XVI, 286, XVI, 226 p., 17 f. (colligat vol. I-II). Formatul: In - 4º mare (21,5 × 13 cm); 36 R (15 × 8 cm). Copertele exemplarelor sunt din carton, iar starea lor de conservare este bună. Volumele I şi II au ştampila ex-libris „A. Papii Ilariani" pe foile de titlu.

Proveniența şi circulaţia exemplarelor

Exemplarele provin fie de la Biblioteca Academiei Române, prin fond de preluări, fie au fost achiziţionate de către muzeul tulcean din anticariatele bucureştene. Lucrarea lui Antonius Bonfinius (1690, Coloniae Agrippinae) a fost achiziţionată de la o persoană particulară, Melania Ionescu-Nicoară din Bucureşti, în anul 1979.

Unele cărţi poartă însemne de proprietate, ştampile ex-libris şi adnotări ale unor asociaţii culturale ori persoane particulare, oferindu-ne astfel date cu privire la circulaţia lor. Altele poartă ştampile ale unor biblioteci şcolare, colegii, seminarii, în cadrul cărora s-au aflat la un moment dat: «Kolósvari Ref. Coll. * 1871 * Könyvtara» (*Sylloge tractatuum […]*, Cluj, 1833), «A. Kolozsvari Sz. Seminarium Könyvtara» (J. Benkö, *Transsilvania […]*, Cluj, 1834), «Brassai * Könyvtar» (Biblioteca Liceului Brassai din Cluj) (J. Salamon, *De Statu Ecclesiae Evangelico-Reformatae in Transsilvania*, Cluj, 1840).

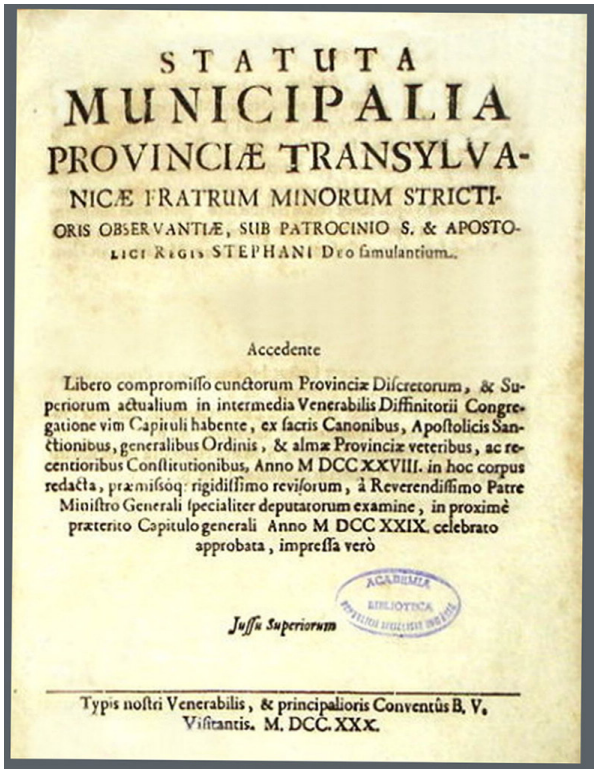
Altele prezintă însemne de proprietate sau ştampile ale unor particulari, care au avut în posesie aceste cărţi: colligatul (vol. I-II) lucrării lui Iacob Ferdinand Miller, *Gabrielis Bethlenii Principatus Transilvaniae coaevis documentis*

illustratus, Pestini (Pesta), 1816, a fost dăruit de prof. Ioan Bianu Bibliotecii Academiei Române în anul 1935, conform etichetei, ulterior ajungând la Tulcea; volumul al II-lea al acestei lucrări are ştampila ex libris „A. Papii Ilariani". Şi volumele lui Andreas Wolff au ştampila ex libris „A. Papii Ilariani". Lucrarea lui Johann Schuller (1840, Sibiu) are ştampila Bibliotecii Universitare Bucureşti şi ştampila «Farmacia la Dr. Davila * Ion Faltis * Brăila»; Lucrarea lui Christianus Schesaeus (1797) are monograma Casei Regale, aşadar din Biblioteca Regală a ajuns la Biblioteca Academiei Române, apoi la Tulcea prin transfer; pe volumul I al lucrării lui Sulzer (1781, Viena) apare semnătura istoricului P. P. Panaitescu, 1954.

Se întâlnesc şi însemnări manuscrise, de posesori. De exemplu, pe volumul al III-lea al lucrării lui Sulzer (Viena, 1782) avem următoarea menţiune: „M. Joh. Ackner, Cibinii, 1797". De asemenea, există şi unele monograme sau ştampile ex-libris neidentificate până în prezent, în ciuda eforturilor noastre.

Historia Pannonica a lui Bonfinius (1690) are eticheta ex-libris BRANCOVAN. Exemplarul a aparţinut prinţului Mihai-Constantin Basarab Brâncoveanu (1875-1967), fiul lui Grigore Basarab Brâncoveanu şi al Ralucăi Musuruş. Probabil pe la începutul sec. al XX-lea cartea (împreună cu alte exemplare de carte românească veche din colecţia tulceană) a intrat în posesia prinţului, însă, datorită persecuţiilor regimului comunist, biblioteca acestuia s-a risipit pe la diverse persoane particulare sau biblioteci.

Considerăm că acest mic fond de *cărţi transilvanice* din muzeul tulcean merită să intre în circuitul ştiinţific al bibliografiei actuale de specialitate. Din punct de vedere artistic ele sunt mai sobre, datorită influenţelor religioase şi ideologice propagate. De asemenea, legăturile sunt modeste, majoritatea din carton, iar hârtia pe care au fost imprimate este una grosieră. Sunt ediţii comune, nu foarte costisitoare, destinate unui public larg de condiţie medie din rândurile naţiunilor privilegiate transilvane, cu ştiinţă de carte, educat în instituţiile de învăţământ gimnaziale ori superioare ale vremii.

STATUTA
MUNICIPALIA
PROVINCIÆ TRANSYLVA-
NICÆ FRATRUM MINORUM STRICTI-
ORIS OBSERVANTIÆ, SUB PATROCINIO S. & APOSTO-
LICI REGIS STEPHANI Deo famulantium.

Accedente

Libero compromisso cunctorum Provinciæ Discretorum, & Superiorum actualium in intermedia Venerabilis Diffinitorii Congregatione vim Capituli habente, ex sacris Canonibus, Apostolicis Sanctionibus, generalibus Ordinis, & almæ Provinciæ veteribus, ac recentioribus Constitutionibus, Anno M DCC XXVIII. in hoc corpus redacta, præmissoq; rigidissimo revisorum, à Reverendissimo Patre Ministro Generali specialiter deputatorum examine, in proximè præterito Capitulo generali Anno M DCC XXIX. celebrato approbata, impressa verò

Jussu Superiorum

Typis nostri Venerabilis, & principalioris Conventûs B. V. Visitantis. M. DCC. XXX.

Fig. 1. *Statuta Municipalia Provinciae Transylvanicae*, [Şumuleu-Ciuc], 1730 - Foaia de titlu

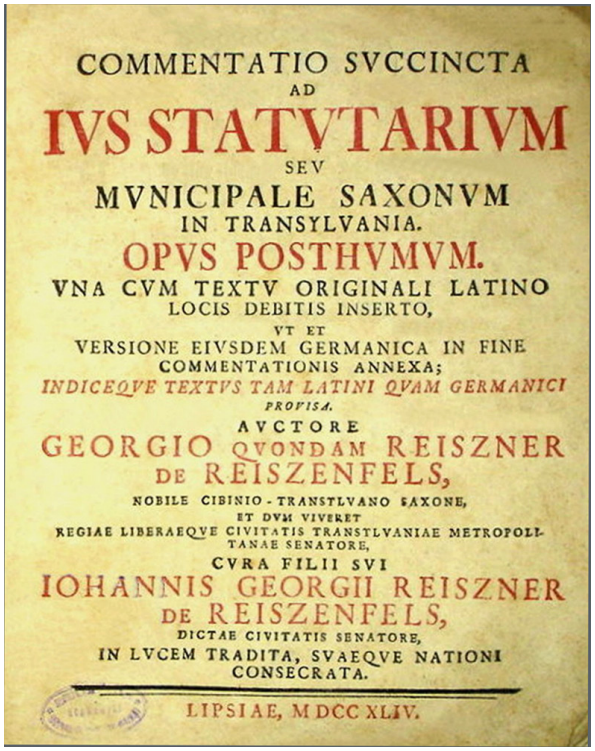
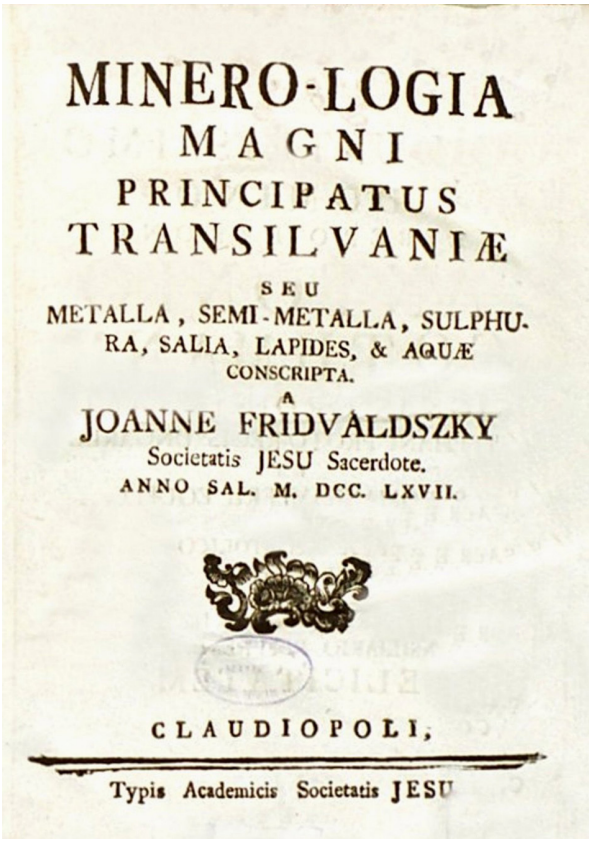

COMMENTATIO SVCCINCTA
AD
IVS STATVTARIVM
SEV
MVNICIPALE SAXONVM
IN TRANSYLVANIA.
OPVS POSTHVMVM.
VNA CVM TEXTV ORIGINALI LATINO
LOCIS DEBITIS INSERTO,
VT ET
VERSIONE EIVSDEM GERMANICA IN FINE
COMMENTATIONIS ANNEXA;
INDICEQVE TEXTVS TAM LATINI QVAM GERMANICI
PROPISA.
AVCTORE
GEORGIO QVONDAM REISZNER
DE REISZENFELS,
NOBILE CIBINIO-TRANSTLVANO SAXONE,
ET DVM VIVERET
REGIAE LIBERAEQVE CIVITATIS TRANSTLVANIAE METROPOLITANAE SENATORE,
CVRA FILII SVI
IOHANNIS GEORGII REISZNER
DE REISZENFELS,
DICTAE CIVITATIS SENATORE,
IN LVCEM TRADITA, SVAEQVE NATIONI
CONSECRATA.
LIPSIAE, MDCC XLIV.

Fig. 2. G. Reiszner, *Commentatio Succincta ad Ius Statutarium seu Municipale Saxonum in Transylvania*, Lipsiae, 1744 - Foaia de titlu (exemplar inv. 64)

MINERO-LOGIA
MAGNI
PRINCIPATUS
TRANSILVANIÆ
SEU
METALLA, SEMI-METALLA, SULPHURA, SALIA, LAPIDES, & AQUÆ
CONSCRIPTA.
A
JOANNE FRIDVALDSZKY
Societatis JESU Sacerdote.
ANNO SAL. M. DCC. LXVII.

CLAUDIOPOLI,

Typis Academicis Societatis JESU

Fig. 3. J. Fridvaldszky, *Minero-Logia Magni Principatus Transilvaniae*, Claudiopoli, 1767 - Foaia de titlu

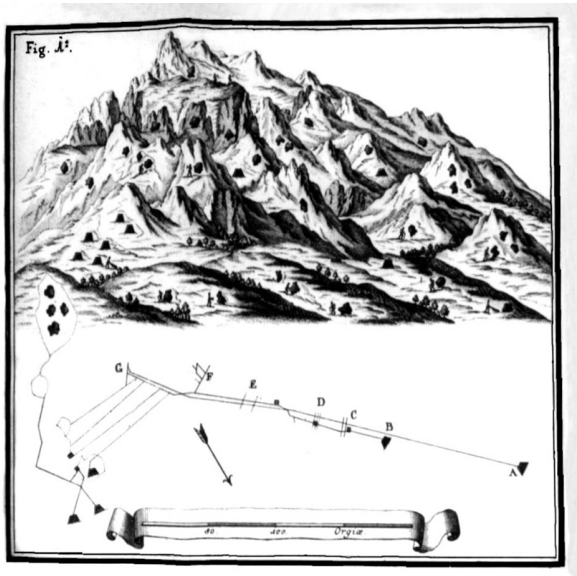
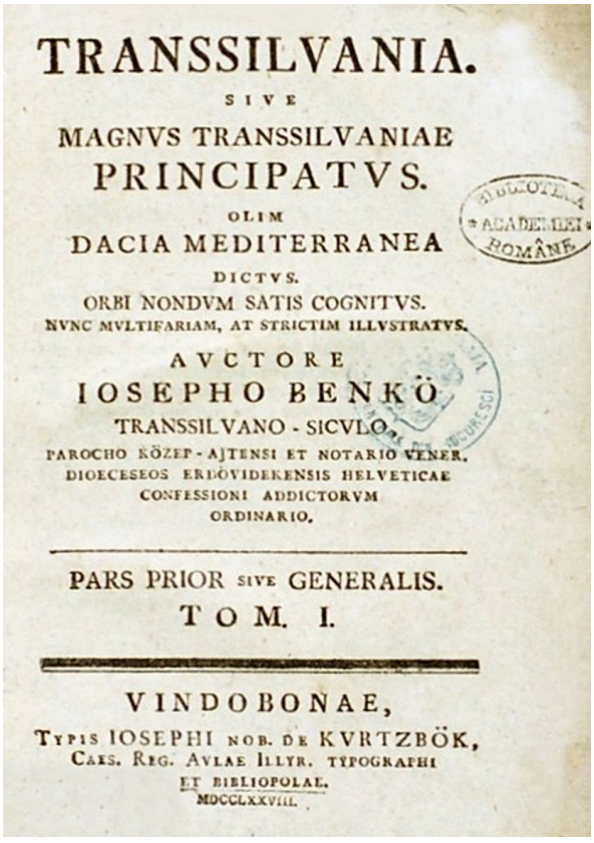

Fig. 4. J. Fridvaldszky, *Minero-Logia Magni Principatus Transilvaniae*, Claudiopoli, 1767 - Gravură

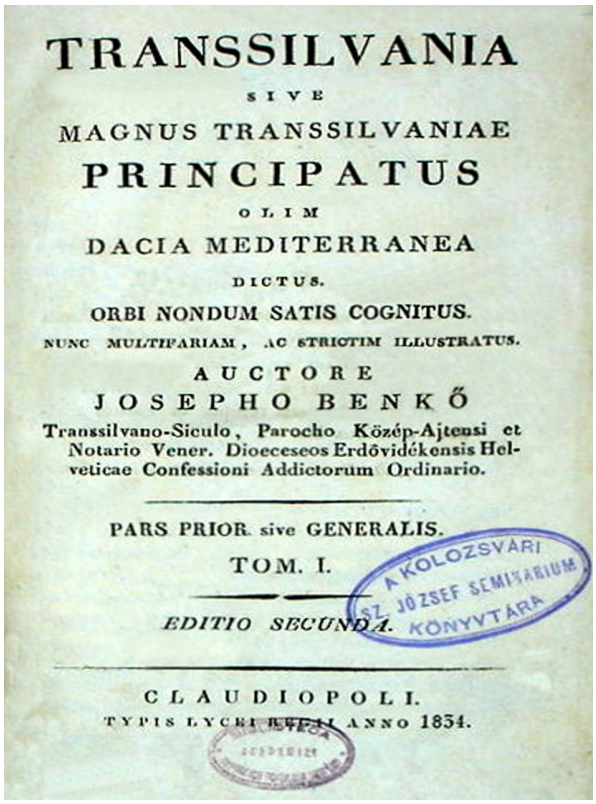

TRANSSILVANIA.
SIVE
MAGNVS TRANSSILVANIAE
PRINCIPATVS.
OLIM
DACIA MEDITERRANEA
DICTVS.
ORBI NONDVM SATIS COGNITVS.
NVNC MVLTIFARIAM, AT STRICTIM ILLVSTRATVS.
AVCTORE
IOSEPHO BENKÖ
TRANSSILVANO - SICVLO,
PAROCHO KÖZEP - AJTENSI ET NOTARIO VENER.
DIOECESEOS ERDÖVIDEKENSIS HELVETICAE
CONFESSIONI ADDICTORVM
ORDINARIO.

PARS PRIOR SIVE GENERALIS.
TOM. I.

VINDOBONAE,
TYPIS IOSEPHI NOB. DE KVRTZBÖK,
CAES. REG. AVLAE ILLYR. TYPOGRAPHI
ET BIBLIOPOLAE.
MDCCLXXVIII.

Fig. 5. J. Benkö, *Transsilvania, Sive Magnus Transsilvaniae Principatus*, tom I, Vindobonae, 1778 - Foaia de titlu

TRANSSILVANIA
SIVE
MAGNUS TRANSSILVANIAE
PRINCIPATUS
OLIM
DACIA MEDITERRANEA
DICTUS.
ORBI NONDUM SATIS COGNITUS.
NUNC MULTIFARIAM, AC STRICTIM ILLUSTRATUS.
AUCTORE
JOSEPHO BENKŐ
Transsilvano-Siculo, Parocho Közép-Ajtensi et Notario Vener. Dioeceseos Erdövidékensis Helveticae Confessioni Addictorum Ordinario.

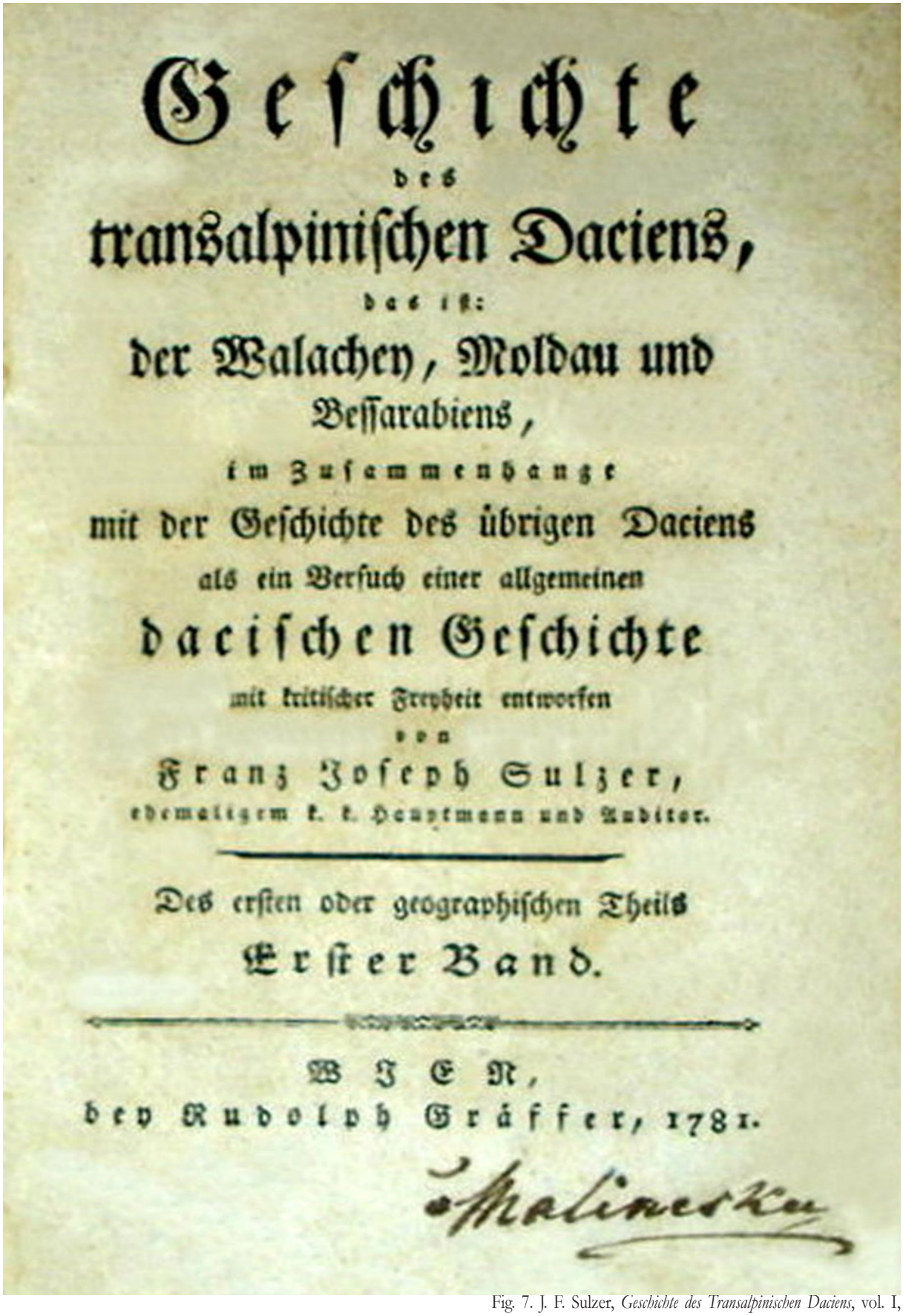
PARS PRIOR sive GENERALIS.
TOM. I.

EDITIO SECUNDA.

CLAUDIOPOLI.
TYPIS LYCEI REGII ANNO 1834.

A KOLOZSVÁRI
SZ. JÓZSEF SEMINÁRIUM
KÖNYVTÁRA

Fig. 6. J. Benkö, *Transsilvania, Sive Magnus Transsilvaniae Principatus*, tom I, Editio secunda, Claudiopoli, 1834 - Foaia de titlu

Geſchichte
des
transalpiniſchen Daciens,
das iſt:
der Walachey, Moldau und
Beſſarabiens,
im Zuſammenhange
mit der Geſchichte des übrigen Daciens
als ein Verſuch einer allgemeinen
daciſchen Geſchichte
mit kritiſcher Freyheit entworfen
von
Franz Joſeph Sulzer,
ehemaligem k. k. Hauptmann und Auditor.

Des erſten oder geographiſchen Theils
Erſter Band.

WIEN,
bey Rudolph Gräffer, 1781.

Fig. 7. J. F. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, vol. I, Wien, 1781 - Foaia de titlu

Note:

1. Iacob Mârza, *„Transylvanica" la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (V): cărți de la Cluj*, în *Transilvania*, anul XLIV (CXLVIII), 4-5, 2016, p. 121.
2. Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară (1473-1878)*, vol. I-III, Bucureşti, 1931-1935 (abreviat Veress).
3. Petrik Géza, *Magyarország bibliographiája 1712-1860*, vol. I-IV, Budapest, 1888-1892 (abreviat Petrik).
4. Doina Nägler, *Catalogul Transilvanicelor*, vol. II (sec. XVIII), Sibiu, 1982 (abreviat Nägler); Eva Mârza, *Transylvanica. Un obiect de studiu neglijat*, în *Transilvania*, 11-12, 2010, p. 1-4; Georgeta Deju, *Transilvanice din colecția muzeului devean. Însemne de proprietate*, în *Transilvania*, 11-12, 2010, p. 19-24; Iacob Mârza, *„Transylvanica" la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (IV): cărți de la Sibiu*, în *Transilvania*, anul XLII (CXLVI), 6-7, 2015, p. 103-108; Florin Bogdan, *Tipărituri transilvănene din colecţiile Muzeului Naţional al Unirii Alba Iulia*, Alba Iulia, 2015.
5. Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)*, Galaţi, 2000; Aurelia Florescu, *Tezaur. Carte românească veche: 1557-1830*, Craiova, 2000; Mariana Iova (coordonator), *Bibliografia românească veche: îmbogățită și actualizată*, vol. I (A - C), Târgoviște, 2004.
6. Petrik, III, p. 474; Nägler, II, 133, p. 44; Florin Bogdan, *op. cit.*, p. 16-17. Cota exemplarului din cadrul colecţiei Institutului tulcean este: TR XVIII 63.
7. Petrik, III, p. 199; Nägler, II, 230, p. 71. Cote: TR XVIII 64, TR XVIII 65.
8. Petrik, I, p. 830; Veress, I, 512, p. 261; Nägler, II, 462, p. 132. Cota: TR XVIII 66.
9. Cota exemplarului: TR XVIII 67.
10. Petrik, I, p. 233; Veress, I, 594, p. 300-301; Nägler, II, 611, p. 172. Cotele exemplarelor de la Tulcea sunt: TR XVIII 68 (tom I), TR XVIII 69-71 (tom II, 3 exemplare).
11. Petrik, I, p. 774; Veress, I, 608, p. 307; Nägler, II, 678, p. 190. Cote: TR XVIII 73-75.
12. Georgeta Deju, *op. cit.*, p. 19-20.
13. Petrik, I, p. 273; Veress, II, 669, p. 12-27; Nägler, II, 773, p. 213; Mariana Iova (coord.), *op. cit.*, 73, p. 63-64; Florin Bogdan, *op. cit.*, p. 48-49. Cote: TR XVIII 83-89.
14. Petrik, III, p. 356; Veress, II, 828, p. 103; Nägler, II, 1077, p. 284; Florin Bogdan, *op. cit.*, p. 61. Cota: TR XVIII 91.
15. Petrik, I, p. 774-775; Veress, II, 898, p. 131. Cota: TR XIX 76.
16. Petrik, I, p. 583; Veress, II, 899, p. 131-132. Cota: TR XIX 92.
17. Veress, II, 931, p. 147. Cota: TR XIX 1340.
18. Ediția nu se regăsește în cataloagele consultate de noi. Cotele exemplarelor de la Tulcea sunt: TR XIX 96 (tom I), TR XIX 97 (tom II), TR XIX 98 (colligat tom I-II).
19. Andrei Veress, *Tipografia românească din Buda*, în *Boabe de grâu*, anul III, 12, 1932, p. 596.
20. Petrik, III, p. 468; Veress, II, 1291, p. 302-303. Cote: TR XIX 99-100.
21. Petrik, I, p. 233; Veress, II, 1306, p. 309. Cota: TR XIX 72.
22. Veress, III, 1381, p. 3. Cota: TR XIX 101.
23. Petrik, III, p. 269. Cota: TR XIX 102.
24. Veress, III, 1392, p. 8. Cota: TR XIX 103.
25. Veress, III, 1670, p. 104. Cote: TR XIX 1314 (vol. II), TR XIX 1315 (colligat vol. III-IV).
26. Veress, I, 238, p. 131-132. Cota: TR XVII 62.
27. Petrik, III, p. 461; Veress, II, 624, p. 7-10. Cotele exemplarelor de la Tulcea sunt: TR XVIII 78 (vol. I), TR XVIII 79 (vol. II), TR XVIII 80-82 (vol. III - 3 exemplare).
28. Petrik, III, p. 857; Veress, II, 926, p. 144-145. Cote: TR XIX 93 (vol. I), TR XIX 94 (vol. II), TR XIX 95 (colligat vol. I-II).

Bibliography:

Bogdan, Florin. *Tipărituri transilvănene din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia/ Transylvanian books from the collections of the National Museum of Unification Alba Iulia*. Alba Iulia, Editura Altip, 2015, 91 p.

Deju, Georgeta. *Transilvanice din colecția muzeului devean. Însemne de proprietate/ "Transilvanice" from the collection of the Deva Museum. Bookplates*. În: *Transilvania*, 11-12, 2010, p. 19-24.

Florescu, Aurelia. *Tezaur. Carte românească veche: 1557-1830/ Thesaurus. Old Romanian Books: 1557-1830*. Craiova, Editura Aius, 2000, 619 p.

Iova, Mariana (coordonator). *Bibliografia românească veche: îmbogățită și actualizată/ Old Romanian Bibliography: enriched and revised*, vol. I (A - C). Târgoviște, 2004, 263 p.

Mârza, Eva. *Transylvanica. Un obiect de studiu neglijat/ "Transylvanica": a neglected topic*. În: *Transilvania*, 11-12, 2010, p. 1-4.

Mârza, Iacob. *„Transylvanica" la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (IV): cărţi de la Sibiu/ "Transylvanica" of Batthyaneum Library from Alba Iulia (IV): books from Sibiu*. În: *Transilvania*, anul XLII (CXLVI), 6-7, 2015, p. 103-108.

Mârza, Iacob. *„Transylvanica" la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (V): cărți de la Cluj/ "Transylvanica" of Batthyaneum Library from Alba Iulia (V): books from Cluj*. În: *Transilvania*, anul XLIV (CXLVIII), 4-5, 2016, p. 120-126.

Nägler, Doina. *Catalogul Transilvanicelor/ Catalogue of "Transylvanice"*, vol. II (sec. XVIII). Sibiu, 1982, 326 p.

Petrik, Géza. *Magyarország bibliographiája 1712-1860*, vol. I-IV. Budapest, 1888-1892.

Râpă-Buicliu, Dan. *Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)/ Old Romanian Bibliography. Additions I (1536-1830)*. Galați, Editura Alma, 2000, 494 p.

Veress, Andrei. *Bibliografia română-ungară (1473-1878)/ The Romanian-Hungarian Bibliography*, vol. I-III. Bucureşti, „Cartea Românească", 1931 (I-II), 1935 (III).

Veress, Andrei. *Tipografia românească din Buda/ The Romanian printing works from Buda*. În: *Boabe de grâu*, anul III, 12, 1932, p. 593-612.